بسم الله الرحمن الرحيم

BAKARA 126. AYET – İBRAHİM SONRASI YAŞANANLARIN TEMEL NEDENİ

(Bakara 2/126)
وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ
Ve-iż kâle ibrâhîmu rabbi-c'al hâżâ beleden âminen verzuk ehlehu mine-śśemerâti men âmene minhum bi(A)llâhi velyevmi-l-âẖir(i) kâle vemen kefera feumetti'uhu kalîlen śumme edtarruhu ilâ 'ażâbi annâr(i) vebi/se-lmasîr(u)

Konularımız genişledikçe ve derinleştikçe ayetlerin daha önce görmediğimiz bağlantıları da görünür hâle gelmektedir.

Resullerin Kur'an'daki kronolojisini temel aldığımızda bu ayet İbrahim'den sonra yaşanmış olayların temel nedenini açıklayan bir bilgi vermektedir. Bu temel nedeni anlamak için olayların zeminini görmeli ve şu soruyu sormalıyız: *"Risalet soyu Yusuf zamanında neden Mısır'a gitti?"*

Bu soruyu hakkıyla cevaplamak için ise *'BELEDEN EMİNEN'* olarak tanımlanan yerin özellikle resul soyu için ve genelde de risalet için ne ifade ettiğini anlamak gerekmektedir.

Kâbe'nin İbrahim öncesi tarihini şimdilik göz ardı etsek bile Kâbe'nin ne anlam ifade ettiğini anlamamız kesinlikle *İbrahim-Kâbe kıssaları* üzerinden olmak zorundadır çünkü ne öncesinde ne de sonrasında hiçbir resul Kâbe ile İbrahim kadar özdeşleştirilmemiştir.

İbrahim'in Kâbe ile alâkası, "onu ortaya çıkarmak, inşa etmek, kurallarını belirlemek, *'menasik'*lerini uygulamalı olarak göstermek, maddi ve manevi olarak bilinmesi gereken her şeyi öğretmek" şeklindedir. Ondan sonraki resullerin Kâbe ile ilişkisi ise İbrahim'in başlattığı şeyi sürdürmek şeklindedir. Kur'an'daki *"İbrahim milleti"* ifadesinin çok sık tekrarlanmasının nedeni de bu olsa gerektir.

Bu açıdan İbrahim sadece kendisinden sonraki risalet çizgisinin kendisine göre belirlendiği kişi olmamaktadır, aynı zamanda o kendi zürriyetine göre belirlenen risalet soyunun hangi temeller üzerine olacağını da belirleyen kişi olmaktadır yani İbrahim kendisinden sonrasına sadece içinden resullerin çıkacağı soy değil bununla birlikte bu soyun hangi çerçevede hareket edeceğine dair bir gelenek bırakmıştır.

Bu minvalde bu geleneğin devam ettirilmesi yine aynı pasajda geçen وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى *(vetteẖiżû min mekâmi ibrâhîme musallâ(en))* ifadesi ile ilahi emir temeline taşınmıştır.

Anlamsal açıdan Bakara 124. ayette geçen *'en-nas'* kavramının cins için mi yoksa ahd için mi marife olduğu tartışılır fakat şu da var ki kelimenin ahd için marife olduğu en az istiğrak için marife olduğu kadar kuvvetlidir (hatta belki de daha kuvvetlidir). Meseleye bu açıdan baktığımızda وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى *(vetteẖiżû min mekâmi ibrâhîme musallâ(en))* ifadesi direkt

İbrahim soyuna hangi minvalde şekillenmeleri, yaşamlarını hangi çerçevelere göre sürdürmeleri gerektiğine dair ilahi bir emir niteliği taşımaktadır.

Meseleyi daha anlaşılır şekilde ifade edecek olursak bu ifade, İbrahim soyuna, atalarının başlattığı geleneği sıkı sıkıya yaşatmaları emri vermektedir.

Belki de bu yüzden Bakara 126. ayette İbrahim dua ederken önce herkesi kapsayacak bir şey istemiş (وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا) *(ve-iż kâle ibrâhîmu rabbi-c'al hâżâ beleden âminen),* daha sonra ise kapsamı daraltarak sadece oranın ehli için dua etmiştir:
(وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) *(verzuk ehlehu mine-śśemerâti men âmene minhum bi(A)llâhi velyevmi-l-âħir(i))*

İbrahim'in kapsamı daraltarak (مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) *(men âmene minhum bi(A)llâhi velyevmi-l-âħir(i))* yaptığı duaya cevap veren Allah, onun daralttığı kapsamı daha da genişletmiş ama genişleyen bu kapsamın hemen arkasına bir VAİD koymuştur:
(وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) *(vemen kefera feumetti'uhu kalîlen śumme edtarruhu ilâ 'ażâbi annâr(i) vebi/se-lmasîr(u))*

Ayette geçen (فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلً) *(feumetti'uhu kalîlen)* ifadesindeki *'qalilen'* ifadesi kıraat imamları arasında farklılık oluşturmuş, çokluk ve şiddet ifade eden tefil babından sonra *'qalilen'* kelimesinin gelmesi tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmaları kendi mecrasında bırakarak anlatmak istediğimiz meseleye gelecek olursak, bu ifade Kâbe'den dolayı elde edilecek faydanın sürekliliğinin tek şartı ifade edilmiştir. Bunun anlaşılması cümlenin zıt anlamını göz önüne almayı gerektirir. İfade *"kim küfrederse onu az biraz faydalandıracağım"* şeklindedir. Bu durumda *"kim iman ederse onu sürekli faydalandıracağım"* ifadesi cümlenin fahval hitabından zorunlu olarak anlaşılmaktadır.

İşte bu cümle İbrahim sonrasında, onun soyunun ne halde olduğunu anlamamızı sağlayacak bir ölçü bildirmektedir. O ölçü şudur: İbrahim sonrası tarihe baktığımızda, eğer İbrahim soyu Kâbe çevresinde değilse bu onların emanete ihanet ettikleri anlamına gelmektedir çünkü cümlenin devamında aynen şu cümle gelmektedir: ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ *(śumme edtarruhu ilâ 'ażâbi annâr(i) vebi/se-lmasîr(u))*

Ayetteki *'en-nar'* ifadesinin ne manaya geldiğini tartışmanın ötesinde, bu cümle açıkça İbrahim makamına ihanet edenlerin, o makamın faydalarından mahrum bırakılacağını söylemektedir.

Cümlenin son kelimesinin (الْمَصِيرُ) *'mısır'* kelimesiyle aynı heyete sahip olduğuna da dikkat çekerek devam edecek olursak; İbrahim'den hemen iki nesil sonra risalet soyunun İshak şubesini temsil eden kesiminin Mısır'a gittiklerini düşündüğümüzde, bu gidişin ekonomik boyutlarından ziyade işte bu ayette bahsedilen mahrumiyetten dolayı olduğunu söyleyebiliriz yani Bakara 126. ayetteki (وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) *(vemen kefera feumetti'uhu kalîlen śumme edtarruhu ilâ 'ażâbi annâr(i) vebi/se-lmasîr(u))* cümlesinde bahsedilen VAİD gerçekleşmiştir.

İşte bu ifade, *"Risalet soyu Yusuf zamanında neden Mısır'a gitti?"* sorusunun da cevabı olmaktadır.

Bu, risalete ihanet eden İbrahim zürriyetini cezalandırmanın spontane bir gelişme olmadığını, kuralların ta İbrahim zamanında konulduğunu da bildirmektedir aynı zamanda.

Pasaj üzerinde derinlemesine bir çalışma yapıldığında 'vaid' cümlesinde geçen عَذَابِ النَّارِ *(ażâbi annâr(i))* ifadesinin bildiğimiz manada bir kıtlığın mahrumiyeti olacağı sonucuna da varacağız. Şöyle ki; İbrahim وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ *(verzuk ehlehu mine-śśemerâti)* şeklinde dua ederek istenilen şeyin, yine kendisinin başka bir ayetteki söylediğine göre; ziraatın olmadığı bir vadiye yerleştirdiği ehlinin rızıklandırılması olduğunu anlamaktayız. Kur'an'da geçen *'rızık'* kelimelerinin takibini yaptığımızda *'rızık'* denilen şeyin "meşru bir fayda" taşıyan şeyler olduğu sonucuna varmaktayız.

Rab tarafından İbrahim'in istediği şeye karşılık olarak söylenen şeylerin de bununla sınırlı olması gerekmektedir yani ortada bir azab (mahrumiyet) varsa bu mahrumiyet İbrahim'in istediği şeyle alâkalı olmalıdır. Kaldı ki ahiretteki mahrumiyet sadece Kâbe'de küfre saplananlar için değil, Kâbe'de olsun veya olmasın, ehli olsun veya olmasın yeryüzünün her yerinde yaşayan kafirler için geçerli şeylerdir yani eğer ifadedeki *'azabin nar'* ifadesini "ahiret" bağlamında anlayacak olursak, bu, ayırıcı bir şey olmamaktadır.

İbrahim başka bir surede ailesini yerleştirdiği yerin ziraata elverişli olmayan bir yer olduğunu zaten söylemektedir yani orada kıtlık ve rızıkların olmayışı zaten öteden beri vardır.

O, وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ *(verzuk ehlehu mine-śśemerâti)* derken işte bu kıtlığın ve rızıkların yokluğunun giderilmesini istemektedir.

İbrahim, ailesini rızkın olmadığı bir yere yerleştirmiştir. Bu rızık yokluğunun aşılması için rabbinden istekte bulunmuştur. İstekte bulunurken sadece "iman edenler" şeklinde bir istekte bulunmuştur. İbrahim'in kapsamını daralttığı bu istek, kapsamı genişletilerek kabul edilmiş ama arkasına bir 'vaid' eklenmiştir. Bu 'vaid' kesinlikle İbrahim'in istekte bulunduğu şeylerle alâkalı olmak zorundadır.

Geleneksel anlatıda İbrahim'in mirasçılardan biri olan İshak'tan hiç bahsedilmemesini es geçersek bile Yusuf suresinde anlatılan Yakup ve oğullarının durumunun işte bu mahrumiyete duçar olduklarını görmekteyiz.

Bu kıtlık bize şunu vermektedir: İbrahim وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ *(verzuk ehlehu mine-śśemerâti)* şeklinde dua etmiştir: Duası bir 'vaid' ile kabul edilmiştir. Eğer Yakup zamanında oranın ehli kıtlık yaşıyorlarsa ve geçimlerini sağlamak için ta Mısır'a gitmek zorunda kalmışlarsa bu durum iki şeyin göstergesidir:

1- Ya İbrahim'in duası kabul olmamıştır.
2- Ya da oranın ehli "وَمَنْ كَفَرَ" *(vemen kefera)* olmuştur.

Ayet, İbrahim'in duasının kabul edilmediğini değil, kabul edildiğini ama bunun bir şarta bağlandığını açıkça ifade etmektedir. İşte o şart gerçekleşmiş ve oranın ehli *'SEMARAT'*tan mahrum kalmıştır.

Ayeti bağlamından koparark "ahirete" müteallik okumak İbrahim ve İbrahim sonrası risalet soyunun Kâbe ile ilişkisine dair konulan kuralların görülmemesine neden olmaktadır.

Bahse konu ettiğimiz ayet sadece Yakup ve Yusuf bağlamında İbrahim soyunun Kâbe ile ilişkisinde ne durumda olduklarını değil, aynı zamanda tüm resuller bağlamında risalet soyu-Kâbe ilişkisinde ne durumda olduklarını anlamamıza yardımcı olacak ölçüler koymaktadır.

Bu durum sadece bunları değil aynı zamanda *resul kıssaları*nda geçen bazı şeyleri de anlamamıza yardımcı olacaktır. (Mesela Yusuf suresinde marife olarak geçen *'TEVİLİ'L EHADİS'* ifadesi)

Yüce Allah'tan Kur'an'ı doğru görecek bir göz, doğru tartacak bir kalb, doğru kararlar verecek bir fuad ve doğru tavırlar takınacak bir sudur vermesini hepimiz için diliyorum.

Kusursuzluk sadece Âlemlerin Rabbi Allah'ın olabileceği bir şeydir.

الحمد لله رب العلمين

Ramazan Demir
11.08.2025